

Farkas-Kérchy Vera

Színház és dekonstrukció. A Paul de Man-i retorikaelmélet színházelméleti kihívásai
Szeged, JATEPress, 2014

ABSZTRAKT

Tanulmányomban két elméleti területnek, a „posztmodern” színházelméleteknek és a Paul de Man-i (és érintőleg a derridai) dekonstrukciós elméleteknek (látszólag) közös metszetét vizsgálom, amihez dekonstrukciós szövegek színházi vonatkozású megállapításait és posztmodern színházelméleti tanulmányok dekonstrukciós kérdéseket érintő meglátásait vetem egybe.

A közösen használt fogalmak („performativitás”, „materialitás”, „színrevitel”, „reprezentáció”, „esemény”) helyi értékű vizsgálata során láthatóvá válik az összeérés látszólagossága. Az egymás mellett való elbeszélés fő oka, hogy az esztétikai érdekeltségű színház- és a retorikában gondolkozó dekonstrukciós elméletek különböző nyelv- és jelfelfogásokat hordoznak, melyek különböző episztemológiai implikációkkal rendelkeznek. Az egyrészt *csak* a performativitás, másrészt *csak* a reprezentációt/kognitív nyelvi dimenzió dominanciájára építő, episztemológiai bizonyosságot sugalló performansz- és önreflexiós posztmodern színházelméletek ideológiái nem hozhatók átfedésbe a performativitás és kognitivitás elválaszthatatlan s ugyanakkor egymást kizáró viszonyára épülő dekonstruktív retorika meglátásaival, ami a megismerés állandó bizonytalanságát feltételezi. A posztmodern önreflexiós színház mint *tropológiai modell* ideológiáival az I. fejezetben, a performansz-színház mint *performatív modell* ideológiáival a II. fejezetben foglalkozom.

Dolgozatom III. fejezetében azt néztem meg, hogy a dekonstruktív elméletek látszólag színházi töltetű fogalmai – a dekonstrukció *sikertelen performativitása* (Austin), a *jelölő ritualitása* (Derrida) – hova helyeződnek át a testi akcióról és a reprezentációt felnyitó önreflexióról egy színházi előadás *olvasása* során. Úgy találtam, hogy Kleist *A marionettszínházról* című esszéjének dekonstruktív retorikaműködést allegorizáló figurája, az *élő báb* a színházi előadás megközelítése során is alkalmazható olvasás-allegória. A színész – akit az avantgárd performansz addig mint fizikai *jelenlétet*, a posztmodern színházelmélet pedig mint *reprezentációba* zárt szövegszöveget kezelt – kísértetként szubvertálja az antropomorfizáló-metaforizáló-humanizáló nézői tekintetet, a mindig más-is-jelentés gyanújával frusztrálja az érzékelésben a jelenlét élményét kereső vagy az értelmezve reflektálni akaró „olvasót”. A színpadi ironia által azzal szembesülünk, hogy az érzékelést az értelmezés a közvetlen hozzáférhetőségtől mindig-már eltolja, illetve az értelmezést a kognitívan lefedhetetlen (testszöveg-)esemény állandóan elbizonytalanítja.

A könyben az elméleti felvetéseket olyan kortárs színházi rendezők alkotásainak elemzésén keresztül vizsgálom, mint Gaál Erzsébet, Erdély Miklós, Zsótér Sándor és Jeles András.

A kutatás a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú „Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program” című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

A könyvből részletek olvashatók itt:

<https://books.google.hu/books?id=qViPAwAAQBAJ&pg=PA259&dq=sz%C3%ADnh%C3%A1z+%C3%A9s+dekonstrukci%C3%B3&hl=hu&sa=X&ei=nJYzVeyjF->

e_ygO5vYGgDw&ved=0CCoQ6AEwAA#v=onepage&q=sz%C3%ADnh%C3%A1z%20%C3%A9s%20dekonstrukci%C3%B3&f=false